

Ciekawostki biblioteczne

ŚWIĘTA WIELKANOCNE

Na styku tradycji i teologii powstało uroczyscie obchodzone święto, które dla chrześcijan stanowi fundamentalną prawdę wiary.

Na slajdach, których tytuły wymieniono poniżej znajdziecie wybrane najistotniejsze wiadomości o znaczeniu Świąt Wielkanocnych i tradycji z nimi związanych, które chrześcijanie kultywują do dziś.

[HISTORIA WIELKANOCY](#)

[WIELKANOC I HISTORIA POLSKI](#)

[ZWYCZAJE PRZEDŚWIĄTECZNE](#)

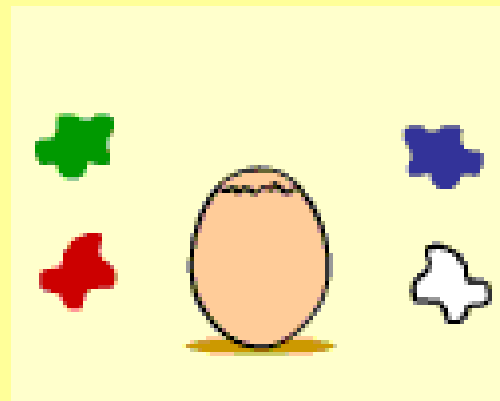
[PALMY WIELKANOCNE](#)

[SYMBOLIKA JAJKA](#)

[ZDOBIENIE JAJEK](#)

[„LANY PONIEDZIAŁEK”](#)

[GALERIA PISANEK](#)

HISTORIA WIELKANOCY

Wszyscy apostołowie ewangelisci (czyli autorzy Ewangelii) pozostawili opis radosnego wjazdu Chrystusa do Jerozolimy. Radość ta poprzedza bezpośrednio mękę, ukrzyżowanie i śmierć Jezusa. Podczas wielkotygodniowych nabożeństw wierni Kościoła katolickiego wspominają wydarzenia z ostatnich dni życia Chrystusa. Czas Wielkiego Postu, czyli 40-dniowy okres bezpośrednio poprzedzający Święto Zmartwychwstania Jezusa Chrystusa to czas porządkowania "własnego wnętrza" poprzez modlitwę, posty i jałmużnę. W Wielkim Tygodniu święci się wodę i ogień, przygotowuje jaja wielkanocne.

WIELKANOC I HISTORIA POLSKI

Z Wielkanocą wiążą się ważne wydarzenia, sięgające początków państwa polskiego (według hipotezy historyka prof. Jerzego Dowiata):

- chrzest Mieszka I odbył się w Wielką Sobotę 14 kwietnia 966 roku
- w Wielkanoc 18 kwietnia 1025 roku odbyła się koronacja króla Bolesława Chrobrego

ZWYCZAJE PRZEDŚWIĄTECZNE

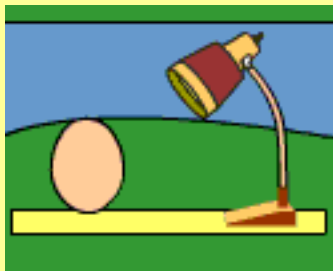
- W dawnej Polsce porządki przedświąteczne kończyły się najpóźniej w Wielki Wtorek.
- Po wielkim sprzątnięciu, domy i obejścia ozdabiano kwiatami w doniczkach i zielonymi gałązkami, malowano szlaczki na ścianach, przyklejano na papierze malowanki lub wycinanki. Pod sufitem zawieszano pająki ze słomy, wydmuszek i piórek, a na podwórzu wysypywano wzory z piasku.
- W Wielki Czwartek i Wielki Piątek gospodynie przygotowywały świąteczne potrawy:
 - piekły baby i mazurki wielkanocne,
 - na Podhalu gaździny ubijały masło do święconki i rzeźbiły z niego zwykłą łyżką baranka na stół wielkanocny; poświęcone masło służyło później jako lek dla ludzi i zwierząt przez cały rok.
- W Wielki Piątek nie wolno było pracować w polu, ale w gospodarstwie należało wykonać wiele czynności, które miały zapewnić urodzaj:
 - kobiety siały w ogródkach warzywa i kwiaty,
 - kiedy wyrabiały ciasto na chleb wielkanocny, wychodziły do sadu i obejmowały oblepionymi rękami drzewka owocowe albo myły je wodą, którą uprzednio obmywały chleb.
- W Wielką Sobotę odbywało się święcenie potraw początkowo w domach, później wierni zaczęli przychodzić ze święconką do kościołów, i tak pozostało do dzisiaj. Po powrocie z kościoła obchodzono dom trzy razy, zgodnie z ruchem wskazówek zegara aby wypędzić złe duchy z gospodarstwa.

PALMY WIELKANOCNE

- Tradycja palm wielkanocnych związana jest z historią wjazdu Jezusa do miasta Jerozolimy. Wówczas to mieszkańcy cieszyli się z Jego przybycia i chcieli obwołać Go królem, bo wiedzieli, że był dobry, wielu ludziom pomagał i czynił cuda. Z radością, wiwatując na Jego cześć, ozdabiali Mu drogę kwiatami i gałązkami palmowymi.
- W Polsce nie rosną prawdziwe palmy, dlatego tradycyjne palemki wielkanocne przygotowuje się z gałęzi wierzby.
- Dawniej gałęzie wierzby (również malin, porzeczek) ścinano już w Środę Popielcową i wstawiano do naczynia z wodą, by zazieleniły się do Niedzieli Palmowej, dołączano do nich też inne rośliny: bukszpan, barwinek, borówkę, cis, widłak, kiście trzciny wodnej.
- Każdy region Polski miał sobie właściwą formę palmy. Szczególną efektywnością i artyzmem odznaczały się palmy sądeckie i kurpiowskie, zatknięte na kijach dochodzących nieraz do czterech metrów wysokości. Zdobiono je kwiatami, zielenią oraz kokardami i wstęgami z kolorowych bibułek.
- Bardzo rozpowszechnione były palemki z północno-wschodnich regionów Polski, wykonane z maleńkich nieśmiertelników farbowanych na żywe kolory (tzw. palmy wileńskie). Poświęcone w kościele gałązki przechowywano w domach z wielką czcią na wzór gromnicy. Zatykano je za obrazy, stawiano w oknie podczas burzy.
- Wierzono, że palmy wielkanocne miały szczególne zastosowanie:
 - chroniły ludzi, zwierzęta, domy i pola przed czarami, ogniem i wszelkim złem,
 - uważano, że wykorzystywane do sporządzania naparów miały właściwości lecznicze,
 - zmieszane z ziarnem siewnym podkładano pod pierwszą zaoraną skibę ziemi, aby był urodzaj,
 - do dzisiaj można zobaczyć krzyżyki z palmowych gałązek wetknięte w pola, by chroniły zasiewy przed burzami i gradobiciem; po powrocie z kościoła chłostano się poświęconą palmą.

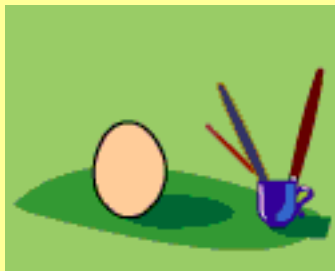
SYMBOLIKA JAJKA

- W mitologiach wielu ludów jajko było symbolem materii, z której powstał świat. Później stało się symbolem nieustannego odradzania się życia w przyrodzie. W symbolice chrześcijańskiej zostało skojarzone ze Świętami Wielkanocnymi.
- W ludowych wierzeniach jajo było lekarstwem na chorobę, chroniło przed pożarem, pomagało zdobyć upatrzoną dziewczynę albo chłopaka, zapewniało urodzaj, szczęście i pomyślność.
- Na terenach słowiańskich wierzono, że jajko ma moc oczyszczającą, dlatego toczono je po chorym człowieku lub zwierzęciu wierząc, że jajko zabierze chorobę. Noworodka myło się w wodzie z jajkiem, co miało zapewnić mu szczęście i bogactwo. Wydmuszki pisanek wielkanocnych położone pod drzewami owocowymi miały chronić je przed szkodnikami, a wrzucone w płomień - ugasić pożar.
- Na Mazowszu, w okolicach Kołbiela nad rzeką Świder, zachował się głaz z kilkoma miskowatymi zagłębieniami (jest to dowód wykonywanych niegdyś obrzędów pogańskich). Do głazu tego okoliczni mieszkańcy przynosili w okresie Świąt Wielkanocnych resztki pokarmów ze święconki i pieniądze jeszcze w XIX w.

ZDOBIENIE JAJEK

- Zwyczaj zdobienia jaj jest bardzo stary, sięga bowiem starożytności. Najstarsze pisanki odnaleziono w grobowcach i wykopaliskach na Bliskim Wschodzie, w Al-Aszara. Datuje się je na III w. Sztuka zdobienia jajek znana była Egipcjanom, Persom, Chińczykom, Fenicjanom, Grekom i Rzymianom.
- Najdawniejsze polskie pisanki pochodzą z X w. (na Ostrówku w Opolu), przyjmuje się powszechnie, że zdobienie jaj było Słowianom znane już wcześniej.
- Zdobione jaja określa się różnymi nazwami w zależności od techniki wykonania:
 - jajka malowane na jeden kolor (zazwyczaj czerwony) to: kraszanki, malowanki lub byczki,
 - jajka ozdobione jedno- lub wielobarwnym deseniem, naniesionym na jednolite tło, nazywa się pisankami,
 - znane są jeszcze rysowanki, skrobanki, nalepianki i wyklejanki,
 - obecnie najbardziej rozpowszechniona jest nazwa pisanka, którą określa się dziś każde zdobione jajko, bez względu na rodzaj zastosowanej techniki.
- W minionych wiekach pięknie wykonane jajko wykorzystywano jako prezent. Obdarowywano nimi dzieci, krewnych, znajomych i przyjaciół. Pełniły one też rolę wykupu w obrzędach wielkanocnych, np. w czasie smagania, dyngusa, chodzenia z barankiem lub kurkiem. Jajo wykonane ze złota i kamieni szlachetnych było kosztownym prezentem. Tak od XVIII w. obdarowywano się w wytwornym towarzystwie. Do najdroższych i najpiękniejszych jaj wykonanych ze szlachetnych metali i kamieni należą jaja z pracowni Fabergé.

„LANY PONIEDZIAŁEK”

- Z drugim dniem Wielkiejnocy związany jest obyczaj zwany śmigusem-dyngusem lub „Lanym Poniedziałkiem”.
- Pierwotnie (potwierdzają to dokumenty synodu diecezji poznańskiej z 1420 roku) dyngus i dyngusowanie były wymuszaniem datków, przede wszystkim jajek, pod groźbą przymusowej kąpieli.
- Wśród pisków, krzyków, szamotaniny i śmiechu najchętniej urządzano dyngus najładniejszym pannom. Ta z dziewcząt, której nie oblano wiadrem wody albo nie wrzucono do rzeki, stawu czy chociażby koryta dla bydła, czuła się pominięta i zasmucona.
- Śmigus oznaczał uderzenie, smaganie różgą, gałązką albo palmą, choć np. na Śląsku Cieszyńskim najpierw oblewano dziewczęta wodą, a potem suszono je żartobliwymi uderzeniami wierzbowymi gałązkami. Z czasem te dwa odrębne zwyczaje zostały połączone w jeden, śmigus-dyngus.

GALERIA PISANEK

BIBLIOGRAFIA

- Hryń Kuśmierek R., Śliwa Z., *Encyklopedia tradycji polskich*, Wyd. Podsiedlik - Raniowski i Spółka, Poznań 1998
- *Niedziela dzieciom*, nr 48, Częstochowa 4.04.1999 r.
- Taylor Kenneth N., *Biblia w obrazkach dla najmłodszych*, (oprac.) R. Pruszkowska, Dom Słowa Polskiego, Warszawa

Źródła internetowe:

- *Najstarsze polskie „pisanki” znaleziono na opolskim Ostrówku*, Portal Historyczny dzieje.pl, data dostępu: 30.03-01.04.2020 r. <https://dzieje.pl/kultura-i-sztuka/najstarsze-polskie-pisanki-znaleziono-na-opolskim-ostrowku>
- Grabska Z., *Głupianka. Procesja znów chodzi na Joście*, Otwarty Przewodnik Krajoznawczy krajoznawcy.info.pl, data dostępu 30.03.2020 r. <https://www.krajoznawcy.info.pl/procesja-znow-chodzi-joscie-31102>
- Prywatne zbiory multimedialne z kursów WODN

Zebrała i opracowała

Anna Wilk

nauczyciel prowadzący bibliotekę szkolną

